

Nieuwsbrief nr. 4
maart 2015

Luchtvaartcentrum
(zie artikel Sandra van Lochem)

Stichting Luchtwachtoren 701 Warfhuizen

Vaart Oostzijde 13

9963 PM Warfhuizen

tel: 0595-572145

Rabobank NL80 RABO 0160 0772 30

info@luchtwachtorenwarfhuizen.nl

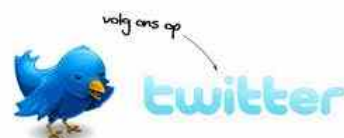
www.luchtwachtorenwarfhuizen.nl

ANBI ingeschreven onder nr. 51480220 KvK Groningen

Minimale jaarlijkse donatie:

particulieren € 15,=

bedrijven en instellingen € 30,=

@Luchtwachtoren

Wij worden gesteund door:

Rabobank

Van het bestuur

2015 lijkt het jaar van waarheid te worden. Marco Glastra, directeur van Het Groninger Landschap schrijft er over in zijn bijdrage aan deze nieuwsbrief. Dat lukt alleen als we voldoende donateurs hebben. Bent u donateur wilt u dan uw bijdrage voor 2015 overmaken? Als u nog geen donateur bent wilt u dan overwegen het te worden? Op de vorige pagina vindt u de gegevens die u daarvoor nodig heeft.

We hebben met Sandra van Lochem een bezoek gebracht aan het Luchtwachtcentrum Groningen. Sandra schrijft daarover een mooi artikel. Het bestuur is blij dat er steeds meer mensen bereid zijn materiaal voor de nieuwsbrieven ter beschikking te stellen.

Het Groninger Landschap op koude oorlogspad?

Vanwaar de interesse van Het Groninger Landschap voor een relict uit de Koude Oorlog? In de eerste plaats zien wij de luchtwachtoren als een baken in het landschap dat verwijst naar een bijzondere periode uit onze geschiedenis. Er zijn nog maar weinig sporen over uit deze periode en de meeste zitten bovendien verstopt ondergronds. Door de luchtwachtoren te bewaren voor de toekomst, blijft de herinnering bewaard en kan dit bijzondere verhaal over oorlog en vrede verteld worden aan nieuwe generaties. Geopolitieke verhoudingen raken hier aan de persoonlijke verhalen van de luchtwachters.

Marco Glastra, Foto Thijs Glastra

Stichting Luchtwachtoren 701 Warfhuizen

In de tweede plaats biedt een gerestaureerde, opengestelde luchtwachttoeren straks een prachtig uitzicht op het landschap van het Hoogeland. Een hoog gezichtspunt werpt letterlijk een heel ander licht op dit eeuwenoude cultuurlandschap.

Dat er een actieve lokale stichting actief is voor de luchtwachttoeren en straks ook een rol wil spelen in de openstelling, is heel mooi meegenomen. In het verleden zijn er al vaker gesprekken gevoerd tussen stichting Luchtwachttoeren 701 en Het Groninger Landschap over een mogelijke samenwerking. Het afgelopen jaar is deze samenwerking in een versnelling geraakt. Het Groninger Landschap heeft zich bereid verklaard om de luchtwachttoeren over te nemen en garant te staan voor de instandhouding, als het gezamenlijk lukt om de financiering voor de restauratie rond te krijgen. Samen hebben we een plan voor fondsenwerving opgesteld. De eerste toezeggingen zijn binnen en 2015 wordt het jaar van de waarheid!

Marco Glastra
directeur

Luchtwachtcentrum Groningen

Begin oktober 2014 togen bestuurslid Kees de Ridder en luchtwachtkenner Sandra van Lochem naar Groningen voor een bezoek aan de resten van het voormalige luchtwachtcentrum Groningen.

Het luchtwachtcentrum was gevestigd in een bunker op het terrein van de voormalige Rabenhauptkazerne aan de Hereweg in Groningen. De bunker is eigendom van de gemeente Groningen en niet voor publiek toegankelijk. Maar onder begeleiding van een medewerker van de gemeente mochten we een kijkje nemen, waarvan we hier verslag doen. Met dank aan de heren Hemmo Jager en Klaas van Nierop van de gemeente Groningen voor hun vriendelijke medewerking aan ons bezoek.

Stichting Luchtwachttoeren 701 Warfhuizen

Luchtwatchtcentrum Groningen en luchtwachttore 701

De luchtwachters op onze luchtwachttore 701 in Warfhuizen rapporteerden hun vliegtuigwaarnemingen aan dit luchtwatchtcentrum. Ze stonden via de telefoon rechtstreeks in verbinding met dit luchtwatchtcentrum, dat gevestigd was in een speciaal voor dit doel gebouwde ondergrondse bunker. De bouw van de bunker kwam in 1955 gereed.

Het luchtwatchtcentrum vroeger

Het hart van het luchtwatchtcentrum was de centrale plotruimte of operation room. Op de plottafel die het gebied van luchtwatchtgroep 7 bestreek werden alle meldingen van vliegtuigen (type, hoogte, snelheid) met symbolen geregistreerd en voorzien van een pijltje voor het aangeven van de vliegrichting. Het bijhouden gebeurde door vrouwen, de plotsters. Zij stonden via hun koptelefoons telefonisch in verbinding met de luchtwachters op de luchtwatchtposten. Naast de plottafel bevond zich een verticaal 'long-range' bord waarop ook alle vluchtmeldingen van naburige luchtwatchtgroepen werden geregistreerd. Zo konden vliegtuigen die het bereik van een andere luchtwatchtgroep binnenvlogen permanent worden gevolgd. Boven de plottafel was een hangend balkon, waarop een aantal officieren plaats nam, zoals de

postencontroleur, de alarmeringsofficier Bescherming Bevolking, de contactofficier van de luchtdoelartillerie en speciale verslaggeefsters, die de luchtsituatie door telefoneerden naar het militaire hoofdkwartier van de luchtverdediging.

Andere ruimten in het luchtwachtcentrum waren leslokalen, de kantine, magazijnruimten en de generatorruimte voor de noodstroomvoorziening. Voor de ramen zaten stalen luiken.

Opheffing luchtwachtcentrum

In 1964 werd het Korps Luchtwachtdienst ingekrompen. Luchtwachtgroep 7 en het luchtwachtcentrum Groningen werden daarmee in april 1964 opgeheven. Na buiten gebruikstelling in 1964 is de bunker nog een tijd gebruikt voor jeugdactiviteiten en popfestivals. Daarna raakte de bunker geheel buiten gebruik.

Stichting Luchtwachtoren 701 Warfhuizen

Resten luchtwachtverleden

Hoewel de bunker sterk geleden heeft onder alle activiteiten ná het luchtwachtgebruik en door het hoge waterniveau in de bunker, zijn er nog onderdelen aanwezig die aan het gebruik als luchtwachtcentrum herinneren. Het hart van het luchtwachtcentrum, de centrale plotruimte, is nog herkenbaar aan het hangende balkon. Ook de vroegere instructieruimte is nog terug te vinden in resten van het glasscherm voor de lessen vliegtuigherkenning, waarbij vliegtuigmodellen achter een verlichte glazen plaat werden bewogen. Verder zijn de technische ruimten terug te vinden, met resten van roestende technische installaties van onder andere CV en luchtfilter. Ook toiletten en opslagruimten zijn herkenbaar.

Toekomst: luchtwachtcentrum 'Groningen ziet ze weer vliegen!'

In 2014 heeft de bunker een nieuwe functie gekregen, nu als overwinteringsplaats voor vleermuizen.

Met behulp van leerlingen van de Erasmusschool in Groningen is rommel uit de bunker geruimd en zijn vleermuisvoorzieningen geplaatst. De inrichting voor vleermuizen is een samenwerkingsproject tussen de gemeente Groningen, de Erasmusschool, Landschapsbeheer Groningen en de zoogdiervereniging (VZZ). Met deze 'wederingebruikname' door vleermuizen gaat de bunker een duurzame toekomst tegemoet.

Tot voor kort was de geschiedenis van deze bunker vrijwel onbekend, daarom hopen wij met dit verslagje weer klein stukje Gronings luchtwachtverleden uit de vergetelheid te kunnen ontrukken.

Tekst en foto's: Sandra van Lochem, 2014

Stichting Luchtwachtoren 701 Warfhuizen

It's in the air

In de zomers van 2013 en 2014 had het Agentschap Telecom aan twee Warfhuister zendamateurs een speciale toestemming gegeven vanaf de luchtwachtoren 701 radio- en tv uitzendingen te doen. Het was erg leuk om allerlei reacties te horen naar aanleiding van de “reclame” die toen voor de toren en haar geschiedenis is gemaakt. Velen herinnerden zich nadat we het verhaal verteld hadden uit hun omgeving ook nog “hun” toren. De meesten vonden het wel jammer dat ze verdwenen waren en kwamen achteraf en nu veel te laat met allerlei ideeën wat men met de overbodige torens had kunnen doen. Veelal betrof het recreatief en historisch-educatief gebruik. Grosso modo dus ook het idee dat onze torenstichting voor ogen heeft. Kennelijk heeft ons voorbeeld navolging gevonden want in het orgaan van de Vereniging voor experimenteel radio onderzoek in Nederland kwamen we een foto tegen waarbij een verslag van het radio-equivalent van de Friese Elfstedentocht. Alle Friese steden zorgen hierbij voor een radiostation dat door de wedstrijddeelnemers moet worden “aangedaan”. Natuurlijk is daar ook een speciaal station bij nodig dat de rol van Bartlehiem om zich neemt. Deze keer had men daartoe zijn intrek genomen in de luchtwachtoren van Oudemirdum. Zoals intussen wel bekend een van de resterende torens die in goede staat is en in particulier bezit. Voor dit evenement hoeft men niet op strenge vorst te wachten en de deelnemers doen ook mee vanuit hun warme thuisplaats. Alleen de mannen in Oudemirdum zaten in de frisse herfstlucht maar door de “aanloop” zullen ze de warmte wel hebben kunnen houden. Overigens: wie “It's in the air” ook eens wil meemaken hoeft er zijn stoel ook niet voor uit. De titel verwijst naar een komische film uit 1938 met George Formby in de hoofdrol. Hij doet dappere pogingen om tot vliegenier te mogen worden opgeleid bij de RAF, hoewel hij eigenlijk beter is in “Cleaning Windows” en een speciale mening heeft over “Our Sergeant Major” (liedjes waarbij hij zich op de Ukelele begeleidt). In deze tijd werd ook al de oorspronkelijke basis voor het idee achter het Korps Luchtwacht Dienst en onze torens gelegd. It's in the air was in tijden van het KLD ook haar aandachtsgebied.

Vergt nader onderzoek.....

Dat is een bekend gezegde nadat een periode van stevig onderzoek met een rapportage is afgesloten. Alles wat je ontdekt, roept meestal weer nieuwe vragen op.

Aan het begin van de activiteiten van de torenstichting is in samenwerking met de Historische Kring De Marne in Dorpshuis De Warf een boeiende presentatie over de luchtwachtdienst en de torens verzorgd door Sandra van Lochem. Zij is de expert bij uitstek op dit gebied. Nog steeds is ze bezig om meer te weten te komen en intussen heeft zij haar aandachtsgebied ook naar het buitenland verplaatst. Dat er ook in België een kleine luchtwachtdienst is geweest, wisten we al, maar ook in Denemarken is iets dergelijks operationeel geweest. Omdat men daar torens van hout (vroeger model brandwachtoren staatbosbeheer) heeft gebruikt is het evident dat er daar nog minder van bewaard zijn gebleven dan in Nederland. Niettemin een boeiend onderzoeksgebied.

Ook dichterbij huis blijven genoeg vragen over. Officiële documentatie en archieven zijn er helaas steeds minder. Bepaalde details van de geschiedenis acht men kennelijk ook minder belangrijk en bovendien kost bewaren geld. Omdat Sandra al veel archiefonderzoek heeft gedaan, is ze ook steeds meer afhankelijk van oral history. Het is zonneklaar dat met het verstrijken van de jaren ook die bron steeds verder opdroogt.

De stichting was al eens in contact gekomen met een nog zeer vitale bron in de persoon van de heer Venema uit Stadskanaal. Hij was op twee manieren betrokken bij het KLD, zowel als toren-bevelvoerder als als verbindingsman (wat samenhang met zijn toenmalige PTT functie). Zoals velen wel zullen weten, werd de verbinding toren - commandocentrum per speciale telefoonlijn gedaan. De heer Venema heeft, uit hoofde van zijn persoonlijke betrokkenheid maar ook uit bredere historische belangstelling, een uitgebreid eigen archief opgebouwd inzake de bevrijdingsgeschiedenis in de april/mei dagen van 1945 van Noord-Oost Groningen door de Poolse en Canadese brigades. Zijn absoluut niet stoffige papieren dossiers worden geflankeerd door een bijzondere vitaliteit en heldere geest. Kortom, hij en zijn archief vormen een dankbaar 'studieobject'. Drie bestuursleden en Sandra zijn, na afspraak, dus naar Z.-O. Groningen getogen om 'hem flink uit te horen'. Sandra –voorzien van moderne gadgets – heeft het middaglange interview geheel digitaal vastgelegd om thuis nader uit te werken. Ze mocht ook haar nog niet bekende documenten kopiëren; een

thuisfaciliteit bij de heer Venema. Zijn dossier is zo bijzonder en uitgebreid dat we er sterk op aangedrongen hebben het op de juiste plaats achter te laten. Uiteraard een punt dat Venema ook zelf al in zijn achterhoofd heeft. En passant kwam naast de KLD-zaken ook een scala van andere boeiende zaken ter tafel zoals, nota bene, de merktekens van verschillende landen op militaire technische installaties. Ook wist de heer Venema nog uit eigen onderzoek de aanschafprijzen van diverse stukken apparatuur te melden. Een en ander geeft een goed beeld van hoe gedetailleerd zijn archief is. Zelfs allerlei instructiefolders –meestal toch niet het beste papier en druk – zijn voorhanden. Geen wonder dat de tijd voorbij vloog, overigens niet zonder dat nogmaals het oude uniform werd getoond. We kunnen melden dat het hem nog past. Ook een teken dat de conditie van deze oude getuige nog opperbest is. Een vervolgbezoek is zeker niet uitgesloten.

Dhr. Venema, Mw. Sandra van Lochem

Stichting Luchtwachtoren 701 Warfhuizen

Lezing over torens en KLD

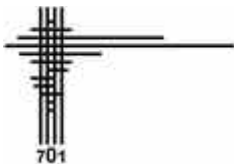
In november heeft bestuurslid Dick van den Berg voor een volle zaal van Historische Vereniging “Zo was’t” van Bedum het verhaal van de torens gehouden. In de zaal waren zelfs leden en belangstellenden die nog konden vertellen van eigen of overgeleverde kennis omtrent het korps en van de toren in Bedum in het bijzonder. Jammer genoeg zijn deze personen na afloop zo snel huiswaarts getogen (het was ook al tamelijk laat) zodat we hen niet nader konden/kunnen bevragen. Maar in het fraaie bulletin van de vereniging zal binnenkort een artikel verschijnen, ook ten gerieve van de leden die de presentatie hebben gemist, zodat op die manier misschien nog een aantal van hen achterhaald kan worden. Immers, er zijn steeds minder mensen die nog iets van deze periode weten. Old soldiers never die, they just fade away. Spreker met avondvullende presentatie is overigens op afspraak te contracteren voor clubs of verenigingen die in de toren-KLD-materie zijn geïnteresseerd. Als de techniek het doet zijn enkele filmpjes onderdeel van de avond.

luchtwachttoren Denemarken Skamstrup

foto Sandra van Lochem 2014

Stichting Luchtwachttoren 701 Warfhuizen